

NAJLJEPŠA ŽUMBERAČKA KUĆA

Od svih izletničkih područja nadomak Zagreba, daleko sam najviše posjećivao Žumberak. Posjećujem ga rado i danas, međutim moj doživljaj tog brdskog kraja uglavnom je vezan za sada već prilično daleku prošlost. Stjecajem životnih okolnosti, potkraj 1970-ih i u 1980-ima godinama u Žumberku sam proveo mnogo vremena i dobro ga upoznao. Obitelj moje tadašnje djevojke, potom i životne družice, podrijetlom je iz Žumberka. Budući da je nekadašnja obiteljska kuća iz koje su potkraj 1950-ih godina iz Žumberka preselili u Zagreb ostala prazna, naše je društvo rado tamo boravilo. Kuća koju smo koristili nalazila se u selu Stari Grad Žumberački i bila je stožerna točka svih naših žumberačkih izleta. Iz Starog Grada, smještenog u samom središtu Žumberka i u podnožju njegova najvišeg, planinskog dijela, poduzimali smo mnogobrojne šetnje po okolnim selima te osobito u vršni dio Žumberačke gore sve do najvišega vrha, Svete Gere. U tom najvišem gorskom dijelu, gdje nije bilo stalnih naselja, ali je bilo prekrasnih livada košanica s otvorenim vidicima, moglo se do mile volje uživati u iskonskoj prirodi. Koristili smo se markiranim planinarskim putevima, kojih nije bilo mnogo, ali i drugim neobilježenim stazama koje smo upoznali. Za razliku od najbliže nam, pretežno šumovite Medvednice, Žumberačka je gora reljefno bitno drugačija, s mnogo visinskih ravnjaka i krških oblika, pa me je podsjećala

na dinarske krajolike koje sam uvijek doživljavao kao idealni planinski ambijent. Osim toga, žumberačko područje bilo je izletnički mnogo manje posjećivano, što se također bolje uklapalo u moju zamišljenu sliku planinskoga kraja. Nimalo me, stoga, nije iznenadilo kada je područje Žumberka 1999. proglašeno parkom prirode. Po mnogim obilježjima ono jest posebno u tom „gornjem“ dijelu naše zemlje koji je ponajprije ravničarski ili brežuljkast, a samo u Žumberku ima prava brdska obilježja. Osim pravoga žumberačkog područja, određenoga gorskim ambijentom i povijesnom pripadnošću toga područja nekadašnjoj Vojnoj granici odnosno Vojnoj krajini, zaštićeno je područje doduše obuhvatilo i susjedno Samoborsko gorje, no mislim da je jasno koje je od ta dva područja bilo glavni razlog da se ovaj predio proglasi parkom prirode.

Žumberački izleti obično su bili višednevni pa je hranu i druge potrepštine uvijek trebalo nositi sa sobom, iako je u selu tada još bilo nešto stanovnika. S njima smo razvili prijateljske odnose pa je moj doživljaj Žumberka osim lijepe prirode uključivao i kontakt s tamošnjim stanovnicima koji su tada još njegovali tradicionalni seoski život. Našim dolascima posebno su se radovali u obitelji poznatoj po nadimku Milčićevi. Stari stric Milčić i njegova supruga Draga, uvijek su nam bili pri ruci, nudeći od onoga škrtog s čime su raspolagali, a i mi smo se bili navikli da donesemo za njih potrepštine, primjerice lijekove, iz grada. Međutim, kako su nažalost bili vremešni, postupno su nas napuštali pa se već u drugoj polovici 1980-ih više nitko veselio našim dolascima. Danas je u selu preostao još samo jedan stanovnik. U nemalom broju žumberačkih sela više uopće nema stalnih stanovnika, a i oni preostali više ne žive na način njihovih predaka. Stoga kada danas posjećujem Žumberak, osim naše stare kuće najviše mi nedostaje upravo kontakt s pravim seljanima. Ono što sam čuo, vidio pa i naučio u kontaktu sa starim Žumberčanima bila su zapravo moja prva izravna iskustva s hrvatskim kontinentalnim selom. Nešto malo spoznaja o životu na selu dotad sam stekao jedino na jednom jadranskom

Zimski ugodaj

otoku, a to je ipak podosta različit kraj od Žumberka. O košnji i sijenu, o volovima i zapregama, znao sam dotad samo ono što su nas naučili u školi.

Osim središnjeg dijela Žumberka, sa Sošicama kao neupitnim lokalnim središtem, upoznali smo i druge dijelove regije. Izlete smo katkada planirali tako da bi se u dolasku ili odlasku umjesto za najkraću varijantu, a to je bila autobusna linija od Zagreba do Sošica te sat hoda od Sošica do našega sela, odlučivali za neku drugu, svakako ambiciozniju pješačku varijantu. Jednom smo tako iz Staroga Grada u cjelodnevnom hodu kroz istočni dio Žumberka stigli skroz do Samobora, drugi put smo pak hodali na zapadnu stranu te se naposljetku u Kamanju kraj Ozlja ukrcali na vlak. Osim toga, suprugina je obitelj imala rodbinu i u drugim žumberačkim selima, pa smo ponekad umjesto u Stari Grad znali otići i „do tete Marice na Budinjak“ u istočni dio Žumberka, bliži Samoboru, a obavezno bismo svratili na gemišt do „strica Ile ispod sela“ u selu Sopote, na pola puta između naše kuće i Sošica.

DEŽURNI PUTNIK

Bez obzira na razmjernu blizinu Žumberka, davna putovanja kojih se prisjećam s radošću ali i nostalgijom za nepovratnim, započinjala su već u Zagrebu. Kako na prijelazu iz 1970-ih u 1980-e godine, kada smo počeli redovito posjećivati Žumberak, ni ja ni moji prijatelji nismo raspolagali osobnim vozilom, iz Zagreba smo putovali autobusom. Iako smo preko Samobora do Gornje (u Žumberku sam uvijek čuo *Gorinje*) Vasi mogli i zetovim autobusom, s te nam je strane bilo dalje do Kekića, pa smo najčešće koristili autobus koji je vozio do Sošica. Liniju za Žumberak održavao je tzv. poštanski autobus. Obično smo išli u petak poslijepodne i ostajali preko vikenda. Polazak sa (starog) autobusnoga kolodvora u Zagrebu bio je točno u 15 sati. Autobus je vozio starom karlovačkom cestom i zaustavljao se u Jastrebarskom. Iako je često znao biti popunjen već u Zagrebu, ondje bi se dodatno napunio novim putnicima. Mjesta je uvijek bilo za sve, tko nije mogao sjesti, stajao bi u prolazu među redovima stolaca. Ako ne odmah u Zagrebu, u Jaski bi obvezatno jedan od putnika zauzeo stajaće mjesto skroz naprijed, tik do vozača. Taj putnik, obavezno netko od domaćih ljudi, razumije se, odmah bi započinjao s vozačem živ razgovor koji ne bi prestajao sve do kraja. Moje je društvo s interesom pratilo taj razgovor ako je ikako bilo moguće, jer bi se uvijek doznale novosti i zanimljivosti iz žumberačkoga kraja. Putnik na stajaćem mjestu, kojeg smo međusobno nazivali „dežurnim“, osim glasnogovorničke uloge preuzimao je na se i ulogu vozačeva pomagača, pomagao je putnicima pri silasku, dodavao im prtljagu, a po potrebi bio je vozaču pri ruci i za druge usputne potrebe. Iz Jaske bi autobus nastavljao još malo po karlovačkoj cesti da bi „u Luliću“, mjestu kojega redovito nema na autokartama i statističkim popisima, skretao s te ceste na uzdužnu žumberačku cestu te preko Krašića i Pribića, gdje su prvi putnici napuštali autobus, stizao do prvoga žumberačkog sela, Kostanjevca. Tamo je bilo drugo, obvezatno i najvažnije zaustavljanje, gdje

Dovoz drva volovskom zapregom

bi svi, uključujući i vozača, otišli u lokalnu birtiju na gemištu. Ta stanica znala je potrajati i dulje od predviđenih desetak minuta ako je raspoloženje bilo na visini. Posljednjih pola sata vožnje od Kostanjevca do Sošica autobus se polako uspinjao zavojitom brdskom cestom i postupno praznio, tako da bi do Sošica, nakon približno dva i pol sata vožnje, uglavnom stizala šačica putnika. Ako bi dežurni silazio prije, znalo se dogoditi da ga ostatak puta zamijeni neki drugi putnik, koji je po mogućnosti išao do kraja puta. Stjecao se dojam da je to mjesto moralo biti popunjeno i da je to bio svojevrsni znak solidarnosti putnikâ s vozačem. Bio je to sasvim neobičan oblik druženja kakav nisam sretao na drugim autobusnim linijama ni u to vrijeme, a kamoli kasnije. Zapravo, dok pišem ove retke, pada mi na pamet kako je taj poštanski autobus zapravo bio sličan brodu koji je naše bodule prevozio do najbližeg grada na kopnu. I Žumberak je zapravo bio kao neki otok s kojega su ljudi odlazili do grada po

istim onim poslovima zbog kojih su i pravi boduli čekali na polazak svojega vrapora.

KUĆA ŠKOPOM POKRITA

Budući da je Žumberak ruralno područje, sva su žumberačka naselja, njih 80 ako se kao Žumberak računa područje koje je bilo u sastavu Vojne granice do njezina razvojačenja, po svojem izgledu i zanimanju većine stanovnika seoska naselja. Ipak, neka od njih imaju i obilježja lokalnih središta. U središnjem dijelu regije to su svakako Sošice. Tamo su dvije crkve, samostan sestara bazilijanki, gostionica, bila je nekad i škola, njezina zgrada i sad stoji, kao i trgovina. Svojedobno je čak bio otvoren i manji industrijski pogon. Do Sošica je i cesta bila asfaltirana već u 1970-im godinama, dalje je bio makadam.

I naša kuća oko koje su se zasnivali svi ti žumberački izleti bila je u blizini Sošica, u selu Stari Grad Žumberački, još točnije u zaseoku Kekići (uz taj patronimički naziv sinonimno se koristi i naziv Bedijari), zemljopisno središnjem dijelu tog tipičnoga žumberačkog naselja. Preostala dva zaseoka, Draga i Talani, bili su manji od Kekića a i topografski su periferni: Draga duboko u dnu doline jednoga od izvorišnih krakova glavne žumberačke rijeke Kupčine, a Talani uz kolski put koji iz Kekića vodi u selo Kupčinu. Osim dominantnoga položaja na terenu, naš je zaselak središnji i po tome što se u njemu nalazi mjesna kapela posvećena slavenskim apostolima, svetima Ćirilu i Metodu. Od te jednostavne ali skladno građene kapele, uz koju je i mjesno groblje, pruža se jedan od za mene najljepših žumberačkih vidika, kojega sa sjeverne strane zatvara strmi odsjek na vrhu kojega je glavni visinski ravnjak.

Naša kuća se nalazila točno preko puta zidanog bunara, šterne, u kojem se sakupljala voda, i nosila je kućni broj 16. O njezinoj starosti nije bilo točnih podataka, no način gradnje nije ostavljao dvojbe da je bila *stara prek' stotinu let*. A kad smo

već kod Đure Prejca, skladatelja čiji sam stih upravo citirao, dodajmo k tome i da je bila *škopom pokriva*, baš kao i zagorska *hiža vu plavem trnacu* opjevana u Prejčevoj popijevki.

Bila je to tipična žumberačka kuća. Gledana s prednje, sjeverne strane, gdje su joj bila i ulazna vrata, doimala se prizemnicom, no budući da je, poput većine žumberačkih kuća, bila građena na kosome terenu, sa stražnje je strane bila podzidana, dakle katnica. Na taj način je nastao kameni suterenski prostor, tzv. zidanica, koji se uočavao jedino sa stražnje strane, okrenute prema zaselku Talani. S iste strane iznad zidanice imala je otvoreni drveni trijem ili ganjak, na kojeg se izlazilo jedno iz kuće. Iznutra se sastojala iz triju prostorija: veže u sredini i dviju soba u koje se ulazilo iz veže. Podovi u sobama bili su od drvenih dasaka kao i strop. U veži je pod također bio djelomice od dasaka, no dio do ulaznih vrata bio je od nabijene zemlje. Za razliku od soba, veža nije imala stropa, nego je bila otvorena prema krovu kako bi se s unutrašnje strane krova mogao taložiti sloj čađe koji je imao zaštitnu ulogu te je krovu davao dodatno čvrstoću. U sobama pak, peći su bile građene od *petnjaka*, malih zemljanih lončića, koji su dobro akumulirali toplinu i na taj način dobro grijale unutrašnjost kuće. Osim toga, u pećima se mogla pripravljati i hrana: pečeni komad mesa s krumpirima ili domaći kruh iz tih peći bio je vrhunski gastronomski specijalitet. Treba li uopće reći, struje nije bilo, ni u kući, ni u selu, a kada su stupovi električne rasvjete do sela stigli, tamo više nije bilo nikoga da se na nju priključi. Vodu iz bunara mogli smo koristiti za pranje, a pitku smo vodu natočili u jednome od dva obližnja izvora, studencu povrh Drage, koji je u međuvremenu gotovo presahnuo, ili pak onome u Barama, koji je je danas donekle i uređen te obilježen za javnu uporabu. Izostanak struje i vode iz vodovoda, ambijent pravoga žumberačkog sela a napose naša kuća sa slamnatim krovom, sve je to stvaralo poseban ugođaj, po čemu su boravci u Žumberku kao svojevrsni vremeplovi u povijest uskočkoga kraja, bili neusporedivi s bilo kojim drugim izletom u bližu zagrebačku okolicu.

MAJSTOR „KROVAC“ NA DJELU

Kuća sa sličnim tlocrtom bilo je nekad u Žumberku mnogo, no budući da je to iseljenički kraj mnoge su i propale, urušile se i zarasle u korov. Na onim preostalima vlasnici su, bez obzira na namjenu kuće, do 1980-ih tradicionalni slamnati krov uglavnom već zamijenili modernijim materijalom, krovnim pločama ili crijepom. Naša kuća bila je, stoga, među rijetkima koje su i dalje bile pokrivena slamom, tradicionalnim krovnom pokrivalom, i pritom se još održala u razmjerno dobrome stanju. Ipak, budući da je početkom 1970-ih ostala bez stalnih stanovnika, slamnati je krov počeo pokazivati znakove dotrajalosti. A jednom načet zubom vremena, propadao je razmjerno brzo. Umjesto da poput većine drugih posegnemo za modernijim materijalom, mi smo odlučili da pokušamo obnoviti slamnati krov te kuću održimo u izvornome stanju.

Postavljeni cilj, međutim, nije bilo jednostavno ostvariti i to iz najmanje dva razloga: trebalo je nabaviti velike količinu kvalitetne slame te pronaći majstora, tzv. „krovca“, osobu koja takav krov znade postaviti. Nakon što smo se raspitali i doznali da se u Žumberku više nitko ne bavi postavljanjem slamnatih krovova, potražili smo majstora u Sloveniji, a i potraga za slamom nas je odvela u istome smjeru.

Slama za krov priprema se u snopovima, a može biti pšenična ili ražena. Zahvalnija je ražena, budući da su snopovi duži. Bez obzira na to od koje žitarice bili, važno je da se žito žanje ručno te da se zrno od stabljike odvaja mlačenjem, a ne strojno. To znači da se snopovi koji se namjeravaju koristiti za krov, moraju pripremiti upravo s tom namjenom. Uglavnom, nakon neuspješnog oglašavanja u hrvatskim novinama, oglas smo objavili u slovenskom lokalnom glasilu, *Dolenjskom listu*. Iz različitih dolenjskih i belokranjskih sela javilo se više domaćina voljnih prodati po 20, 30, ili najviše 50 snopova, što pšenične, što ražene škope. Uzimali smo i jedne i druge jer samo

Postavljanje nove škope na krov, snimljeno 1985.

raženih ne bismo prikupili u dovoljnoj količini, no obilazak većeg broja adresa dodatno je otežao nabavu.

Radove je izveo majstor Rudi Pernar iz sela Veliko Mraševo kraj Kostanjevice. Radovi su trajali oko dva tjedna, koliko je majstor boravio u selu kod obitelji Milčićevih, no glavčina posla je izvedena tijekom višednevnih prvosvibanjskih blagdana kada je nas nekoliko majstoru pomagalo. Vještina postavljanja slamnatoga krova pripada u tradicijske obrte, stoga je sudjelovanje u tom obiteljskome „projektu“ bila iznimna prigoda za upoznavanje s jednim pomalo zaboravljenim obrtom.

Zamjena stare škope novom odvijala se postupno. Stara „škopa“ skinula bi se s dijela krova i potom je na njezino mjesto postavljana nova. Glavne grede nisu mijenjane, no postavljen je veći broj manjih vodoravnih kolaca. Ti su kolci bili od kestenova drva, a krovac ih je narezao prije postavljanja slame te pustio da odleže nekoliko dana. Najvažniji dijelovi krova su rubovi jer na tim mjestima krov mora biti najčvršći kako bi odolilo udarima vjetra. Po rubu krova u podlogu dolazi sloj slame opleten uz rubnu gredu. Krovac je slamu uz gredu pričvrstio „bekovicom“, žilavim i dobro savitljivim povijušama iz okolnoga grmlja. Nova slama postavljena je na postojeću krovnu konstrukciju. Manji pšenični snopovi dolazili su u prvi sloj i bili su pričvršćeni za krovnu konstrukciju bekovicom, a na njih je dolazila ražena slama u debljim slojevima, za podlogu pričvršćena vodoravno položenim kolčićima i žicom. Kolčice je krovac nazivao „prikljicama“. One su bile postavljene tako da pritegnu gornji dio slame, ali se u konačnici nisu vidjele jer su bile pokrivene donjim dijelom slame iz reda iznad, koja je nalijegala na prikljicu. Alat kojim se krovac koristio bio je skroman. Pri ruci je stalno imao oštar nož i njime je po potrebi kratio prikljicu. Snopove je na zemlji, prije nego što su mu dodani na krov, obradio običnom sjekirom. Osim toga imao je i alatku u obliku drvene daščice s ručkom kojom je u završnici nabijao i zaglađivao slamu na postavljenim dijelovima krova.

Kuća u Starom Gradu Žumberačkom nakon obnove

Godinu-dvije nakon postavljanja krova, kuću smo izvana obijelili, a prozore, vrata i vidljive grede premazali zaštitnom tekućinom. Popravili smo i ganjak, dotrajale podne daske zamijenili novima te uredno složili drva za zimu po jednome dijelu. Unutrašnjost je bila očuvana u izvornome obliku, a tokom godina sakupili smo i priličan broj tradicijskih kućanskih predmeta i alatki pa je na taj način nastala i prava mala etnografska zbirka. Dobro pokrivena, osvježena izvana te uređena iznutra, naša je kuća zasjala punim sjajem svoje starine i izvornosti. U tom trenutku, bila je, zacijelo, najljepša žumberačka kuća.

Na veliku žalost svih koji smo u obnovi krova i održavanju kuće u izvornome obliku sudjelovali, obnovljena kuća imala je znatno kraći vijek trajanja nego što je itko mogao misliti. U jesen 1991. jedan od rijetkih preostalih stanovnika sela, čovjek pomračena uma, podmetnuo je požar u kojem su izgorjele četiri stare žumberačke kuće. Među njima je bila i naša ljepotica. Izgorjela je doslovce do temelja, a na njezinu mjestu ostali su samo kameni ostaci zidanice. Do danas je i ta ruševina zarasla

i više se ne razaznaje ništa osim pločastoga kamena koji je stajao kraj ulaznih vrata. Svi koji smo u kuću dolazili, povezani širim obiteljskim okvirom, od srca smo rado to činili. Svatko od nas imao je zacijelo neke svoje razloge zbog kojih je zavolio Žumberak, no konsenzualno oduševljenje koje smo dijelili govori da je takav „projekt“ itekako imao smisla i vrijednosti. Zanimljivo je da su i naša djeca, koja ne pamte obnovu kuće, ali pamte boravke u njoj nakon obnove, zavoljela i zapamtila taj naš vremeplovski oblik ladanja.

U BERBU PREKO GRANICE

Jedno od neočekivanih obilježja koje sam bio zapazio u Žumberku bila je i dobra povezanost stanovnika na južnoj strani Žumberačke gore sa stanovništvom Gorjanaca tj. sjeverne, slovenske strane gore. Naime, između žumberačkih sela i slovenskih sela na sjevernim padinama i u podnožju Gorjanaca, nalazi se prostrana a nenaseljena vršna zona, koja na prvi pogled više djeluje kao čimbenik razdvajanja negoli povezivanja. Međutim, u tradicionalnom načinu seoskoga gospodarenja ta je zona, lokalno nazivana jednostavno Gorom, bila područje košnje prostranih livada i sječe drveta u šumi pa su se stanovnici jednih i drugih sela tamo susretali, družili pa i uzajamno potpomagali. U pričama iz prošlosti koje smo u Žumberku imali prilike čuti, uz Samobor i Jasku kao najbliže i logične gravitacijske centre na hrvatskoj strani, nerijetko su se spominjali i slovenski gradići u podnožju Gorjanaca, ponajprije Kostanjevica i Šentjernež: usput budi rečeno, ovoga drugog moj je punac uvijek zvao Jarnikom, što je meni bilo simpatično jer je zvučalo nekako prisno i blisko pa sam zapamtio. A kad smo već kod nazivlja, još je jedan primjer koliko je to gorsko područje bilo prostor prožimanja i uzajamnosti. Najviši vrh Žumberačke gore i Gorjanaca na Žumberačkoj se strani uvijek nazivao Svetom Gerom ili jednostavnije Gerom. Zanimljivo je

da se uza sam 1.178 metara visoki vrh nalaze ostaci dviju kapelica, svetog Ilije na hrvatskoj i svete Gere na slovenskoj strani. Po toj logici, Žumberčani bi vrh trebali nazivati prema kapelici na svojoj strani granice, no to se nije dogodilo. Slovenci pak imaju i svoj noviji naziv, Trdinov vrh, u čast pjesniku po kojem je nazvan.

Uza sve to, pojedina su žumberačka gospodarstva na slovenskoj strani imala i svoje vinograde. Jedno od takvih žumberačkih gospodarstava bilo je i ono suprugine tete iz sela Budinjak. Žumberačka gospodarstva iz Budinjaka i okolnih sela imala su vinograde u Sloveniji, pa je tako i teta iz Budinjaka imala vinograd za kojeg se u neformalnim obiteljskim razgovorima uvijek govorilo da je „u Brezovcima“. Riječ je o vinorodnome području u sjevernom podnožju Gorjanaca kraj sela Podbočje istočno od Kostanjevice. U tom vinogradu u dva sam navrata sudjelovao u nezaboravnim berbama grožđa. Berba grožđa u godišnjem hodu tradicionalnoga gospodarstva jedan je od najvažnijih događaja u svim hrvatskim krajevima, pa u tome nije ni Žumberak iznimka, a o vinogradu tete Marice u Brezovcima uvijek se govorilo s osobitim poštovanjem.

Do vinograda je vodila makadamska cesta koja se od uzdužne žumberačke transversalne ceste odvajala u Novom Selu. Po toj cesti bilo je do Brezovaca oko sat hoda. Na svojoj trasi ona je prelazila hrvatsko-slovensku granicu, isprva je bila položena a iza granice se počela postupno spuštati sve dok se u jednom trenutku ne bi otvorio pogled na vinorodno područje. Za prelazak granice u 1980-im godinama nije nam naravno trebao nikakav dokument, no da idemo u drugu republiku bili smo i tada itekako svjesni. Od Budinjaka do Novog Sela prebacili bismo se autobusom, a dalje se išlo pješice. Koliko se sjećam, po tom makadamskom putu moglo se i osobnim vozilom, no mi ga tada nismo imali. Međutim, ako bi naišla kakva kola na putu prema vinogradima, povezli bi vas bez ustezanja.

Vinogradi u Brezovcima nalazili su se na strmim padinama potočnih dolina, obično s kletima smještenima po grebenima

koji su dijelili doline. Panoramski pogled na to područje pružao je sliku pravih vinorodnih gorica. Sam vinograd kojega smo obrali bio je također zasađen na strmoj padini i imao je nekoliko desetina redova loze, što je svjedočilo o njegovim boljim danima u prošlosti. U 1980-im godinama, kada sam ga pohodio, uredno se obrađivalo još samo petnaestak, dvadesetak redova, dok je ostatak vinograda uglavnom ostajao neobrađen pa je i urod u tome dijelu bio skroman. Međutim, u onih nekoliko obrađenih redova ubrali bismo više od tone grožđa, što je sve trebalo iznijeti do kleti po strmome terenu. Kako je berba morala izgledati kada se vinograd obrađivao u cijelosti, mogli smo samo zamišljati, a ponešto smo i čuli iz neizostavnih priča starijih od nas. Kljet je, naravno, bila na najvišem dijelu vinograda, bila je stara drvena kuća u kojoj su bili pohranjene bačve i drugi vinogradski pribor. Posebno sam dobro zapamtio brente, posude za nošenje grožđa, koje su bile drvene i višestruko teže od modernijih plastičnih inačica. Osim toga, imale su remenje od čvrstog konopa pa kada bi vam brentu do vrha napunjenu groždem podigli na leđa, nije ju bilo jednostavno iznijeti uzbrdo do kljeti. Obično su svi vlasnici brali u isto vrijeme pa bi u Brezovcima bilo živo. Za vrijeme berbe iz okolnih se vinograda čuo žamor berača, a mogla se čuti i pjesma praćena harmonikom. Pod umornim ali ugodnim listopadskim suncem, okruženi sa svih strana bojama i mirisima jeseni, mi izletnici uživali smo u toj berbi na starinski način, a ispunjalo nas je i zadovoljstvo što usput činimo i dobro djelo jer smo brojnošću pomagali da se berba obavi u jednome danu, što bez nas ne bi bilo moguće.

EPILOG

Žumberak nisam prestao posjećivati nakon što je naša stara kuća 1991. nestala u plamenu, ali ne u plamenu rata nego požara. Postoji i sad kuća u Žumberku u kojoj možemo odsjesti, što povremeno i učinimo, ali doživljaj više nije isti kao prije.

Ta druga kuća je zidana i dobro opremljena, nalazi se na lijepom mjestu u selu Sopotu, dakle vrlo je blizu našoj staroj kući. Sopotu su uredno selo, dosta je kuća obnovljeno, većinom i vrlo lijepo uređeno s ukusom i osjećajem za starinu. Slamnatih krovova, dakako, nema. Sošice su i dalje lokalni centar, ali uglavnom po tradicijskoj osnovi i usmenoj predaji. Nema tamo više ni trgovine, a i ljudi je sve manje ako ne računamo vikendaše. Za autobuse ne znam kako voze, dolazimo vlastitim vozilom ravno pred kuću. I ceste su danas nešto bolje, asfaltiran je cijelom trasom i pristup sa samoborske strane. Izgrađena je i nova cesta od Sošica prema Radatovićima, ponekad se vozimo njome i obilazimo i taj dio Žumberka. Prije se od Sošica do tamo cestom vozilo preko Slovenije. U Sloveniju se više ne može kuda i kada god se kome prohtije pa je zato trebalo i cestu izgraditi tako da ne prelazi granicu. Službeni su granični prijelazi određeni i na Žumberku ih nema. Ne znam kako bih danas iz Budinjaka išao do vinograda u Brezovcima, a koliko mi je poznato ni njega više nema ili je pak promijenio vlasnika.

Kao i nekad iz Kekića, šćemo i danas Žumberkom iz Sopotu. Košanice i pašnjaci u Gori više se ne koriste. Gdje je nekad bila livada, danas je šuma, vidici su sve slabiji, orijentacija sve teža. Zarasli su i stari putovi kojima se nekad išlo u Goru i svako je selo znalo točno kojim puta treba ići i koje livade kositi. Hrvati i Slovenci više se ne susreću pri košnji, nema više starih prekograničnih poznanstava. Umjesto toga, već više od 25 godina dvije se države spore oko granice pa kada danas nekome spomenete Svetu Geru, prva i jedina asocijacija bit će granični spor oko vojarne koju su Slovenci 1991. zaposjeli i otada ju nisu napustili iako svi dobro znaju gdje je granica oduvijek bila.

Odemo često do Gradine, ostataka staroga žumberačkog grada iznad zaseoka Drage. Za razliku od većeg dijela Žumberka, tu je nastupila promjena u drugom smjeru. Kada nas je tamo pred mnogo godina prvi puta vodio stric Milčić, sva je Gradina bila zarasla i jedva su se nazirali ostaci zidina. U međuvremenu, obavljena su opsežna arheološka istraživanja, lokalitet je

Pil kraj crkve sv. Nikole biskupa u Podžumberku

istražen, teren raščišćen pa se danas sasvim lijepo može vidjeti kako je Stari grad, po kojem se i selo zove, nekada izgledao.

Odemo i češće i na zapadnu stranu, gdje smo nekoć, kada nismo bili motorizirani, rijetko odlazili. Odvezemo se do nekud pa onda hodamo, primjerice do Jezernica, jednog od onih žumberačkih sela u kojima više nitko stalno ne stanuje. Spustimo se i u Podžumberak, gdje je priroda također lijepa pa u jednoj od dolina izvorišnih krakova Kupčine obiđemo izvorno gotičku crkvu svetog Nikole, danas prilično zapuštenu, veliko groblje u njezinoj blizini te posebice znameniti žumberački pil, koji je po predaji u vrijeme Vojne krajine bio stup srama na kojem su kažnjavali prijestupnike.

Do Sopotskog slapa i mlina pod njim svega nam je petnaestak minuta hoda pa kad nema ništa drugo onda je barem ta šetnja u programu. I okolica slapa zarasla je u proteklim desetljećima, što se lijepo vidi usporede li se fotografije od nekad s onim današnjima.